

Ιωάννης Καποδίστριας: Η Εκκλησία και η επιστροφή των αγιορειτικών κειμηλίων

/ [Γνώμες](#)

- **Αρχιμ. Δημήτριος Τζιαφάς, Ιεροκήρυκας Ι.Μ. Θεσσαλονίκης**
Υπεύθυνος Γραφείου Αναδείξεως και Προβολής των Ιερών
Προσκυνημάτων της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης

Το πρωί της Κυριακής 27 Σεπτεμβρίου 1831 ο Ιωάννης Καποδίστριας κατευθυνόταν προς τον Ιερό Ναό του Αγίου Σπυρίδωνος στο Ναύπλιο. Η «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος», στο φύλλο της 30ής Σεπτεμβρίου, κατέγραψε το γεγονός λίγες ημέρες αργότερα: «ενώ η αείμνηστος Αυτού Εξοχότης εισήρχετο κατά το σύνηθες εις τον ενταύθα ναόν του Αγίου Σπυρίδωνος διά να προσφέρει την πνευματικήν λατρείαν εις τον Ύψιστον εν μέσω του λαού», οι Κωνσταντίνος και Γεώργιος Μαυρομιχάλης τού αφαίρεσαν τη ζωή.

Η διατύπωση «κατά το σύνηθες» μαρτυρεί την τακτική παρουσία του Κυβερνήτη στην κυριακάτικη λατρεία. Ο Άγιος Σπυρίδων συνδέθηκε έκτοτε με μία από τις

δραματικότερες στιγμές της νεότερης ελληνικής ιστορίας και με την τελευταία ημέρα της ζωής του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος.

Στις 27 Σεπτεμβρίου 2026, εκατόν ενενήντα πέντε χρόνια αργότερα, η Θεσσαλονίκη τίμησε τη μνήμη του στην Παναγία των Χαλκίων. Μετά την Αρχιερατική Θεία Λειτουργία και το μνημόσυνο που τελέστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεο, πραγματοποιήθηκαν στον παρακείμενο χώρο, στη συμβολή των οδών Εγνατίας και Χαλκίων, τα επίσημα αποκαλυπτήρια της προτομής του. Το έργο του γλύπτη Γεωργίου Κικώτη αποτελεί δωρεά της Κερκυραϊκής Ένωσης Θεσσαλονίκης «Ο Άγιος Σπυρίδων» προς τον Δήμο Θεσσαλονίκης.

Η παρουσία της προτομής δίπλα σε ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης στρέφει το ενδιαφέρον σε μια λιγότερο γνωστή πλευρά της καποδιστριακής περιόδου: στα εκκλησιαστικά ζητήματα που απασχόλησαν τη διοίκηση του νεοσύστατου κράτους και, κυρίως, στις ενέργειες του Κυβερνήτη για το Άγιον Όρος και για ιερά κειμήλια που είχαν απομακρυνθεί από τις μονές του κατά την Επανάσταση.

Όταν ο Καποδίστριας ανέλαβε τη διακυβέρνηση στις αρχές του 1828, οι συνέπειες του πολέμου ήταν εμφανείς και στην εκκλησιαστική ζωή. Μονές είχαν υποστεί καταστροφές και οικονομική εξάντληση, περιουσίες είχαν διασκορπιστεί, ενώ η

Επανάσταση είχε διαταράξει την κανονική επικοινωνία των απελευθερωμένων περιοχών με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η διευθέτηση αυτών των εκκρεμοτήτων συνδέθηκε αναπόφευκτα με τη διοικητική συγκρότηση της ελληνικής πολιτείας.

Ήδη από το 1828 συγκροτήθηκε Εκκλησιαστική Επιτροπή και ακολούθησαν καταγραφές μονών και μοναστηριακών περιουσιών. Η καποδιστριακή διοίκηση επιδίωξε την αποκατάσταση της εκκλησιαστικής τάξης, ασκώντας συγχρόνως αυξημένη εποπτεία στη διοίκηση και στα οικονομικά των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων. Στο ίδιο πλαίσιο εντάχθηκε η μέριμνα για τη μόρφωση του κλήρου. Το 1830 ιδρύθηκε στη Μονή Ζωοδόχου Πηγής του Πόρου εκκλησιαστική σχολή, στην πρώτη περίοδο λειτουργίας της οποίας δίδαξαν και Αγιορείτες μοναχοί.

Την ίδια περίοδο επιχειρήθηκε η αποκατάσταση της επικοινωνίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η αλληλογραφία του Καποδίστρια με τον Πατριάρχη Κωνσταντίνο Α΄ το 1830 μαρτυρεί την προσπάθεια διευθέτησης των εκκλησιαστικών ζητημάτων που είχαν ανακύψει μετά την Επανάσταση. Η πολιτική αυτή προηγήθηκε της μονομερούς ανακήρυξης του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1833, δύο χρόνια μετά τον θάνατο του Κυβερνήτη.

Ιδιαίτερη θέση στο αρχειακό υλικό της περιόδου κατέχουν τα έγγραφα που αφορούν το Άγιον Όρος. Η σχετική ενότητα του προσωπικού Αρχείου Καποδίστρια, η οποία δημοσιεύθηκε και μελετήθηκε από τον ιστορικό Στέφανο Ι. Παπαδόπουλο στον δέκατο τόμο των «Μακεδονικών», αποτελεί πολύτιμη πηγή για την κατάσταση της Αθωνικής Πολιτείας κατά τα τελευταία χρόνια της Επανάστασης.

Η καταστολή της εξέγερσης στη Χαλκιδική είχε αφήσει τις αγιορειτικές μονές σε εξαιρετικά δυσχερή θέση. Η παρουσία οθωμανικών στρατευμάτων στον Άθω, οι βαριές οικονομικές επιβαρύνσεις και η ανασφάλεια των πολεμικών χρόνων προκάλεσαν σοβαρά προβλήματα στη μοναστική ζωή. Για τη διαφύλαξη της κινητής περιουσίας των μονών, ιερά σκεύη και πολύτιμα κειμήλια είχαν μεταφερθεί εκτός Αγίου Όρους, αρκετά στη νότια Ελλάδα. Μέσα στις συνθήκες του πολέμου ορισμένα διασκορπίστηκαν ή εκποιήθηκαν, ενώ άλλα παρέμειναν μακριά από τις μονές στις οποίες ανήκαν.

Μετά την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα, η Ιερά Κοινότητα και επιμέρους αγιορειτικές μονές απευθύνθηκαν προς την κυβέρνηση. Το 1828, όταν ζητήθηκε οικονομική συνδρομή, ο Κυβερνήτης επικαλέστηκε την αδυναμία του δημόσιου ταμείου να ανταποκριθεί και προσέφερε χρηματική ενίσχυση από προσωπικούς του πόρους. Στην αλληλογραφία της ίδιας περιόδου εμφανίζεται και το ζήτημα των εκκλησιαστικών κειμηλίων που βρίσκονταν εκτός Άθω.

Κατά το 1830 οι σχετικές ενέργειες συστηματοποιήθηκαν. Τα σωζόμενα έγγραφα καταγράφουν την αναζήτηση και απόδοση στις μονές ιερών σκευών και κειμηλίων που είχαν μεταφερθεί κυρίως στην Ύδρα. Μνημονεύονται συγκεκριμένες μονές, μεταξύ των οποίων οι Ιερές Μονές Ιβήρων και Καρακάλλου, καθώς και οι εκπρόσωποι που αναλάμβαναν την παραλαβή τους. Παράλληλα καταγράφονται όσα είχαν ήδη αποδοθεί και όσα εξακολουθούσαν να αναζητούνται.

Στις 3 Φεβρουαρίου 1830 ο Καποδίστριας επικοινωνούσε με τους πατέρες της Μονής Ιβήρων για τα κειμήλιά τους που είχαν μεταφερθεί στην Ύδρα. Τον Αύγουστο ακολούθησαν νέα έγγραφα σχετικά με ιερά σκεύη των μονών Ιβήρων και Καρακάλλου και αναφορές των αγιορειτών απεσταλμένων για την πορεία της παραλαβής τους. Οι πηγές επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε διαδοχικά στάδια της προσπάθειας, από την αναζήτηση των κειμηλίων έως την απόδοσή τους στις αδελφότητες.

Ξεχωριστή σημασία έχει η επιστολή της Ιεράς Μονής Αγίου Παύλου της 28ης Σεπτεμβρίου 1830. Η αδελφότητα ευχαριστούσε τον Κυβερνήτη για την επιστροφή ιερών σκευών και κειμηλίων που είχαν μεταφερθεί στην Ύδρα κατά την Επανάσταση και παραδόθηκαν στον εκπρόσωπό της, προκειμένου να επαναφερθούν στο Άγιον Όρος με εθνικό πλοίο. Η επιστολή αποτελεί άμεσο τεκμήριο της ολοκλήρωσης της επιστροφής στη συγκεκριμένη μονή.

ΙΩΑΝΝΗΣ
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΣ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1776 - 1831

Δαπάνη της
Κερκυραϊκής Ένωσης
Θεσσαλονίκης
Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
Επί Προεδρίας
Ελευθερίου Καββαδία
και του Διοικητικού
Συμβουλίου
2022 - 2026

Τα ιερά σκεύη και τα κειμήλια αυτά ήταν συνδεδεμένα με την ιστορία, τη λατρευτική ζωή και τη συνέχεια των μοναστικών αδελφοτήτων. Η επαναφορά τους στις μονές αποκαθιστούσε, στον βαθμό που αυτό ήταν πλέον δυνατό, απώλειες που είχαν προκαλέσει οι αναστατώσεις του πολέμου και επανέφερε τα διασωθέντα κειμήλια στον εκκλησιαστικό χώρο στον οποίο ανήκαν.

Τα αρχειακά τεκμήρια δίνουν συγχρόνως σαφέστερη εικόνα της εκκλησιαστικής πολιτικής του Καποδίστρια. Η οικονομική ενίσχυση μονών, η μέριμνα για τη μόρφωση του κλήρου και οι ενέργειες για τα αγιορειτικά κειμήλια συνυπήρχαν με την καταγραφή της μοναστηριακής περιουσίας και την εποπτεία της διαχείρισής της από την πολιτεία. Οι επιλογές αυτές εντάσσονται στις συνθήκες των πρώτων χρόνων του ελληνικού κράτους και στην προσπάθεια συγκρότησης των θεσμών του.

Έναν χρόνο μετά την επιστροφή των κειμηλίων της Μονής Αγίου Παύλου, η διακυβέρνηση του Καποδίστρια έληξε βίαια. Η «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος» αποτύπωσε τρεις ημέρες αργότερα το κλίμα του Ναυπλίου: «Η πικρά αύτη είδησις διεδόθη εν άκαρει εις όλην την πόλιν διά των κοινών γόων και αναστεναγμών».

Στις 27 Σεπτεμβρίου 2026 η ένδοξη πόλη της Θεσσαλονίκης προσέθεσε ένα νέο σημαντικό σημείο στη δημόσια μνήμη του Ιωάννη Καποδίστρια. Η προτομή του βρίσκεται πλέον δίπλα στον Ιερό Ναό της Παναγίας των Χαλκίων, στον ιστορικό πυρήνα της πόλης. Η θέση της συνδέεται από σήμερα με την εκκλησιαστική μνημόνευση του Κυβερνήτη και με ένα γεγονός της σύγχρονης ιστορικής πορείας της.

Στον ίδιο χώρο ανακαλείται και μια παλαιότερη σχέση του Καποδίστρια με τον μακεδονικό χώρο: η επικοινωνία του με την Αθωνική Πολιτεία και οι ενέργειες της κυβέρνησής του για την επαναφορά ιερών σκευών και κειμηλίων στις μονές του Αγίου Όρους. Πρόκειται για μια λιγότερο γνωστή σελίδα της καποδιστριακής περιόδου, την οποία διασώζουν τα ίδια τα έγγραφα των ετών 1828-1830.